

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

MGR JUSTYNY BARZAK

pt.: „TECHNOLOGIA INFORMACYJNA A KULTURA SZKOŁY”, Wrocław 2023,
232 s.

Recenzent: Prof. UWr dr hab. Barbara Wiśniewska-Paź

Miejsce pracy: UNIWERSYTET WROCŁAWSKI

Data wykonania recenzji: 6.05.2024

Przedłożona do zrecenzowania praca doktorska Pani Mgr. Justyny Barzak została napisana pod kierunkiem pana prof. UD DSW dr hab. Piotra Mikiewicza w ramach uprawnień doktorskich Rady Naukowej Dyscypliny Pedagogika Federacji Naukowej WSB-DSW Merito/ Uniwersytetu Dolnośląskiego DSW.

Rozprawa jest obszerna, posiada logiczną strukturę, złożona jest z wprowadzenia określającego główny cel pracy oraz pięciu rozdziałów (w tym dwóch teoretycznych, jednego prezentującego ramy metodologiczne i warsztat badawczy oraz dwóch empirycznych przedstawiających wyniki przeprowadzonych badań). Całość pracy zwieńczona jest wnioskami końcowymi z przeprowadzonych badań. Rozprawę domyka bibliografia, spis rysunków, tabel, załączników, streszczenie oraz abstrakt. W pięciu załącznikach zostały umieszczone narzędzia badawcze, kolejno, arkusz obserwacji on-line, dyspozycje do rozmowy z uczniami, dyspozycje do rozmowy nauczycielami i dyspozycje do rozmowy dyrektorami oraz scenariusz rozmowy grupowej z uczniami.

Tytuł doktoratu jest adekwatny do treści dysertacji. Praca ma charakter interdyscyplinarny. Lokuje się na pograniczu pedagogiki, socjologii edukacji i obszaru nowoczesnych technologii cyfrowych i związanego z nimi procesu transformacji. Jej celem jest odpowiedź na główny problem badawczy, który brzmi: "Jakie zmiany w kulturze szkoły zachodzą poprzez stosowanie technologii informacyjnej" (Wstęp, s.5) analizowany z perspektywy trzech subkultur: uczniów, nauczycieli i dyrekcji szkół. Zdaniem Doktorantki „Niniejsza rozprawa doktorska podejmuje się zadania analizy i interpretacji zmian zachodzących w subkulturach szkolnych (subkultura

uczniowska, nauczycielska, dyrektorów szkół) na tle postępującej cyfryzacji, oferując syntezę wpływu technologii informacyjnej na doświadczenia pedagogów, uczniów oraz kadry zarządzającej placówką szkolną.” (tamże, s.5)

Główny problem badawczy postawiony przez Autorkę pracy został dopełniony czterema pytaniami, określonymi przez Doktorantkę jako szczegółowe:

„1. Jak wykorzystywana jest technologia informacyjna przez uczniów, nauczycieli oraz dyrekcję?

2. Jak zmieniają się procesy społeczne oraz interakcje poprzez stosowanie technologii informacyjnej przez uczniów, nauczycieli oraz dyrekcję?

3. Jak zmienia się kultura szkoły w procesie kształcenia i funkcjonowania szkoły przez stosowanie technologii informacyjnej z perspektywy ucznia, nauczyciela oraz dyrektora?

4. Jak doświadczenie edukacji zdalnej zmieniło myślenie o technologii informacyjnej w ramach kultury szkoły?” (s.101)

W pracy została zastosowana perspektywa jakościowa i oparcie analiz na materiale pozyskanym w ramach m.in. wywiadów jakościowych (w tym pogłębionych i grupowych) oraz obserwacji.

Rozpoczynając ocenę niniejszej rozprawy od części teoretycznej: rozważania na temat technologii cyfrowych w kulturze szkoły zawarła Autorka rozprawy w ramach dwóch pierwszych rozdziałów teoretycznych.

Rozdział pierwszy pt.: „Kultura szkoły” złożony jest z pięciu punktów i podsumowania. Przedstawia szkołę jako element systemu społecznego w ujęciu strukturalnym i interpretatywnym, a następnie szkołę jako organizację, pojęcie kultury szkoły oraz subkultury w kulturze szkolnej ze specyfikacją na subkulturę uczniowską, nauczycielską i dyrektorów szkół.

Celem rozdziału drugiego pt.: „Technologia informacyjna” jest wprowadzenie czytelnika w problematykę kontekstu badań. Rozdział ten, podobnie jak poprzedni ma trójstopniową strukturę złożoną z trzech punktów głównych i podsumowania. Jest w nim przedstawiona technologia informacyjna w edukacji jako narzędzie realizacji zadań edukacyjnych z uwzględnieniem kontekstu korzyści oraz zagrożeń, następnie analiza strategii rozwoju technologii cyfrowej w edukacji – przeprowadzona na podstawie dokumentów zastanych,

badań kompetencji cyfrowych oraz kompetencji informatycznych w zapisach podstawy programowej oraz pracy nauczyciela. Ostatnim zagadnieniem analizowanym w tym rozdziale jest relacja między technologią informacyjną a kulturą szkoły z uwzględnieniem doświadczeń edukacji zdalnej podczas pandemii COVID-19 na kulturę szkolną w kontekście nowoczesnych technologii.

Rozdział trzeci pt.: „Założenia metodologiczne podjętych badań” ma charakter *stricte* metodologiczny. Przedstawia uzasadnienie wyboru problematyki pracy, cel badań, problematykę, a także metodę, technikę i narzędzie badawcze. W rozdziale tym znajduje się również charakterystyka terenu badań i grupy badawczej oraz opis organizacji, przebiegu badań i zasad etycznych.

Kolejny czwarty rozdział pt.: „Technologia informacyjna a kultura szkoły. Omówienie wyników badań” przedstawia analizę wyników badań w ramach trzech obszarów: subkultury uczniowskiej, subkultury nauczycielskiej oraz subkultury dyrektorów szkół.

Rozdziały teoretyczne (1,2) oraz analityczny (4) zakończone są osobnymi podsumowaniami.

Ostatni rozdział – piąty pt.: „Zmiany w kulturze szkoły poprzez stosowanie technologii informacyjnej - wnioski z przeprowadzonych badań.” – nie posiada wewnętrznej struktury, jest formą podsumowania wyników badań. Po nim znajduje się zakończenie, cztery załączniki narzędzi badawczych, bibliografia oraz spisy rysunków, tabel, załączników, streszczenie i abstrakt.

Praca jest interesująca odnośnie tematu i koncepcji badań (zwłaszcza w kontekście przyjęcia perspektywy jakościowej badań), poprawna pod względem struktury, widoczne jest w niej również zaangażowanie Doktorantki w analizowany temat, o którym wspomina już we wstępie, uzasadniając jego wybór.

Oceniając przedłożoną rozprawę oraz jej części składowe jestem zobligowana do zwrócenia uwagi na pewne jej słabości, które Autorka rozprawy może przy włożeniu adekwatnego do potrzeb wysiłku usunąć, uzupełnić lub poprawić. Należy to bezwzględnie zrobić, gdyby Doktorantka chciała w przyszłości opublikować swoją rozprawę doktorską.

Rozpoczynając ocenę dysertacji mgr. Justyny Barzak od struktury pracy chciałam w pierwszej kolejności podkreślić, że zaproponowany przez Doktorantkę spis treści jest logiczny

i zachowuje względną równowagę pomiędzy częścią teoretyczną a empiryczną pracy. W przedłożonej do recenzji dysertacji są to dwa rozdziały teoretyczne, jeden metodologiczny oraz dwa analityczne, w tym jeden posiadający przejrzystą strukturę, drugi zaś bez struktury (rozdział 5).

Odnosnie zatem struktury pracy jako całości, nie mam większych zastrzeżeń. Stanowi, jak wspomniałam, logiczny ciąg. To, nad czym należałoby się ewentualnie zastanowić, np. przygotowując pracę do druku, to dopracowanie rozdziałów analitycznych. W kwestii dotyczącej dopracowania struktury sugeruję dwa warianty: albo próba włączenia rozdziału piątego w strukturę rozdziału czwartego (jest to bowiem jeden punkt stanowiący naturalny ciąg analiz prowadzonych w rozdziale czwartym) lub pozostając przy wariacie pozostawienia rozdziału piątego, ustrukturalizowanie go. Będzie wówczas bardziej przejrzysta jego zawartość treściowa i zachowana koncepcja struktury rozdziałów pracy. Do rozważenia i wybrania najlepszego wariantu przez Autorkę pracy przy wsparciu Promotora. Odnosnie struktury jeszcze jedna uwaga techniczna umieszczenia załączników narzędzi badawczych w postaci aneksu na końcu pracy. Zwykle się tak przyjęło robić, zwł. w rozprawach doktorskich czy habilitacyjnych.

Jeśli chodzi o uwagi merytoryczne, przedłożona do oceny praca doktorska, nie jest niestety i od nich wolna. Są to uwagi/sugestie, przedstawię kluczowe. Dotyczą części teoretycznej, w tym metodologicznej oraz analitycznej. Pozwolę sobie na przedstawienie kilku najbardziej istotnych. Pierwsza uwaga dotyczy braku nieco głębszego w części wstępnej i metodologicznej uzasadnienia wyboru akurat tych dwóch szkół (podstawowej we Wrocławiu i ponadpodstawowej w Strzelinie) do analizy i zbudowania na ich podstawie obrazu funkcjonowania trzech subkultur szkolnych wobec nowoczesnych technologii informacyjnych. Wskazane kryterium dostępności (realizacja grantu przez uczelnię w przypadku szkoły we Wrocławiu i kontaktów osobistych Doktorantki w przypadku szkoły w Strzelinie) to chyba mimo wszystko trochę za mało, żeby uzasadnić wybór akurat tych szkół do prowadzenia na ich terenie badań. Nie wiem czy nie bardziej rozwojowym dla prowadzonych analiz byłoby dobranie we Wrocławiu podobnej szkoły ponadpodstawowej zawierającej technikum i szkołę branżową, zaś w Strzelinie – podobnej do wrocławskiej szkoły podstawowej, tak by móc później zestawić różnice w funkcjonowaniu środowisk szkolnych w obrębie głównego problemu badawczego ze względu m.in. na miejsce funkcjonowania szkoły (duże miasto, małe miasto) i typ szkoły i poziom kształcenia. Ponadto dobranie w obu miastach liceum

ogólnokształcącego też mogłoby być w kwestii komplementarności obrazu z uwzględnieniem miejsca i typu szkoły równie ciekawym rozwiązaniem. Technika i szkoły branżowe oraz licea ogólnokształcące to środowiskowo i infrastrukturalnie odmienne instytucje. Ich zestawienie w kontekście wybranego problemu badawczego, bardzo interesującego i aktualnego, mogłoby wiele wniesić w kontekście działań systemowych. Drugą pod rozwagę uwagę jest kwestia terminologii. W tytule oraz rozdziale drugim zostały zastosowane trzy różne zakresowo pojęcia, które niekiedy wydają się być traktowane i używane przez Autorkę pracy zamiennie: „technologia informacyjna”, „technologia informatyczna” oraz „technologia cyfrowa”. Warto i temu się przyjrzeć w pracy. Będę wdzięczna za odniesienie się do tego zagadnienia przez Doktorantkę w trakcie obrony.

Szczególnej jednak uwagi wymaga według mnie kwestia samej analizy przeprowadzonej w rozdziale czwartym i piątym. O kwestiach uwag i propozycji dotyczących udoskonaleń ich struktury już pisałam, natomiast w tej części kilka uwag dotyczących ich przejrzystości względem dyspozycji zawartych w narzędziach badawczych etc. Sama lektura pozyskanych danych z wywiadów i obserwacji jest bardzo ciekawa. Jak wspomniałam na wstępie, doceniam wybór metod i technik badawczych, które są zdecydowanie bardziej wymagające niż metody ilościowe. Zabrakło mi jednak wprowadzenia większej przejrzystości w analizach, większej korelacji z obszarami problemowymi badań, pogłębienia ich oraz zestawienia obu szkół, wniosków na temat różnic ze względu na położenie szkoły, jej poziom kształcenia i typ/y szkół. W przypadku rozdziału czwartego pomocne z pewnością byłoby wprowadzenie wewnętrznych struktur problemowych w ramach analiz trzech subkultur, tak by można było je w podsumowaniu zestawić ze względu np. na typ szkoły i analizowany obszar tematyczny. O kwestii 10-stronicowego rozdziału piątego już pisałam. Brakuje w nim wewnętrznej struktury, miejscami powiela informacje zawarte w rozdziale czwartym i zakończeniu. O ile zatem rozdziały w części teoretycznej są kompletne i uporządkowane, o tyle część analityczna wymaga dopracowania. Warto się zastanowić nad tą częścią pracy w trzech aspektach: struktury rozdziałów i prowadzonych analiz, wprowadzenia większej przejrzystości i pogłębienia analiz.

Dopracowania wymaga również język naukowy pracy i pojawiające się gdzieniegdzie ulomności z nim związane, wymagające rzetelnej korekty. Cała praca wymaga gruntownego przejrzenia pod tym względem.

Recenzowana praca doktorska nie jest również wolna od występujących powtórzeń, błędów gramatycznych, językowych, stylistycznych, czy błędów edytorskich, jest ich sporo w pracy, dlatego całą pracę należy dokładnie sprawdzić i nanieść stosowne poprawki. Dopracowania wymaga również interpunkcja zwł. w tekście ciągłym, sporadycznie w przypisach, w całej pracy. Radziłabym przejrzeć i skorygować tekst rozprawy również i pod tym kątem.

W usunięciu wskazanych potknięć, błędów, braków technicznych z pewnością pomocna będzie współpraca z doświadczonym korektorem lub korektorką. Dopracowanie pracy pod tym względem jest konieczne, zwłaszcza gdyby Doktorantka miała w planach opublikowanie rozprawy.

Pragnę w tym miejscu podkreślić, że powyższe krytyczne uwagi nie ujmują ogromu pracy Doktorantki włożonej w badania oraz analizy zarówno w części teoretycznej, jak i analizy materiału empirycznego rozprawy. Dostrzegam pozytywne walory przedłożonej do oceny rozprawy, uważając ją za interesującą i przedstawiającą wciąż słabo zbadany na rynku polskim temat. Na uznanie zasługują obie części pracy – teoretyczna i analityczna wymagające jednocześnie we wskazanych aspektach nieco większego dopracowania. W przygotowanie obu Autorka włożyła z pewnością dużo pracy. Wskazuje na to dobór literatury, logiczny tok analizy, miejscami jednak wymagający pogłębienia i dopracowania, zwłaszcza w części metodologicznej stanowiącej ramy analizy i analitycznej. Wskazane w recenzji uwagi warto przemyśleć i zastosować np. w trakcie przygotowywania dysertacji do publikacji lub podejmowaniu kolejnych przedsięwzięć badawczych.

Podsumowując, w związku z tym, że recenzowana praca doktorska spełnia ustawowe kryteria w art. 187 ust.1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku (Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023. Poz.742, z późn.zm.) stawiane rozprawom doktorskim, wnoszę o dopuszczenie Pani Mgr Justyny Barzak do dalszych etapów procedury doktorskiej.

Prof. UWr dr hab. Barbara Wiśniewska-Paź

Zakład Socjologii Bezpieczeństwa i Edukacji

Instytut Socjologii Uniwersytet Wrocławski